

Schrijfonderwijs vernieuwen

Een eigen schrijfleerlijn

Om een impuls te geven aan het schrijfonderwijs is basisschool De Buitenburg in Almere samen met de Marnix Academie te Utrecht een onderzoek gestart. In dit gezamenlijke onderzoekstraject geven leerkrachten zelf invulling aan hun schrijflessen en vinden hiervoor inspiratie en ondersteuning in een zelf ontwikkelde schrijfleerlijn. Ontdek hoe je een schrijfleerlijn kunt ontwikkelen aan de hand van genregroepen en genres.

Marjolijn Peltenburg en **Suzanne van Norden** werken bij de Marnix Academie en hielpen basisschool De Buitenburg om het schrijfonderwijs te vernieuwen

Jenneke Kester, **Marleen Laan**, **Nathalie Veldwijk**, **Dorenda de Boer** en **Mariska van Elst** werken op basisschool De Buitenburg en ontwikkelden een eigen schrijfleerlijn

De ambitie van basisschool De Buitenburg is om het schrijven van teksten (in de context van de basisschool ook wel 'stellen' genoemd) de kern te laten zijn van het taalonderwijs. Communiceren, waaronder het schrijven van teksten, wordt op De Buitenburg als de belangrijkste functie van taal beschouwd. Het uitgangspunt is dat het schrijfonderwijs betekenisvol moet zijn voor leerlingen. Daarom wordt het schrijven van teksten gekoppeld aan de thema's waarmee schoolbreed wordt gewerkt, zoals bijvoorbeeld 'Verkeer'. In de zoektocht naar het vernieuwen van het schrijfonderwijs, waarbij het gebruik van de taalmethodes werd losgelaten, zijn vijf leerkrachten en de schoolleider met onderzoekers van de Marnix Academie als onderzoekspartner een Research & Design-groep (R&D-groep) gestart om samen onderzoek te doen naar de vraag: hoe kan worden vormgegeven aan betekenisvol schrijfonderwijs?

Behoeftes aan eigen schrijfleerlijn

Op basis van een diepte-interview met leerkrachten van De Buitenburg werd duidelijk dat zij behoefte voelden aan houvast bij het ontwerpen en plannen van hun schrijflessen. Zo waren de leerkrachten zich ervan bewust dat ze meer variatie in typen schrijfoverdrachten zouden kunnen bieden. Ze constateerden dat ze hun leerlingen vaak verhalen lieten schrijven en dat ze niet altijd scherp hadden aan welke vormeisen die verhalen moesten voldoen in de verschillende bouwen. Bovendien waren de leerlingen zichtbaar weinig betrokken bij het uitvoeren van schrijfoverdrachten en weinig gemotiveerd om het beste uit zichzelf te halen. De leerkrachten hadden sterk de behoefte om zelf op basis van bestaande (theoretische) inzichten en leerlijnen een eigen leerlijnoverzicht te maken vanuit een gevoel van eigenaarschap. Het antwoord op de vraag naar houvast bij het vormgeven van betekenisvol schrijfonderwijs werd daarom

Genregroep	Genre	Kenmerkend aspect
Verhalende genres	- Ervaring/vertelling - Verhaal	- Ervaring - Complicatie
Feitelijke genres	- Historie - Verslag - Beschrijving - Procedure - Verklaring	- Historisch tijdsperspectief - Chronologie - Classificatie - Instructie - Causaliteit
Evaluerende genres	- Beschouwing - Betoog - Respons	- Perspectieven - Argumenten - Reactie

Figuur 1 – Genregroepen, genres en kenmerkende aspecten (Van der Leeuw & Meestringa, 2014)

Doel en opbouw van het genre beschouwing	Taalkenmerken van het genre beschouwing	Voorbeelden van tekstsoorten binnen het genre beschouwing
<ul style="list-style-type: none"> - Een kwestie vanuit één of meer gezichtspunten onderzoeken - Context > analyse van gezichtspunten > oordeel 	<ul style="list-style-type: none"> - Duidelijk onderscheid tussen verschillende meningen/gezichtspunten en argumenten - Verschillen en overeenkomsten benoemen - Eigen positie in discussie duidelijk maken 	<ul style="list-style-type: none"> - Discussiestuk - Weergave van een reële discussie - Stellingen voor een debat - Literatuuronderzoek

Figuur 2 – Doel, opbouw, taalkenmerken en voorbeelden bij het genre beschouwing (Van Norden, 2014)

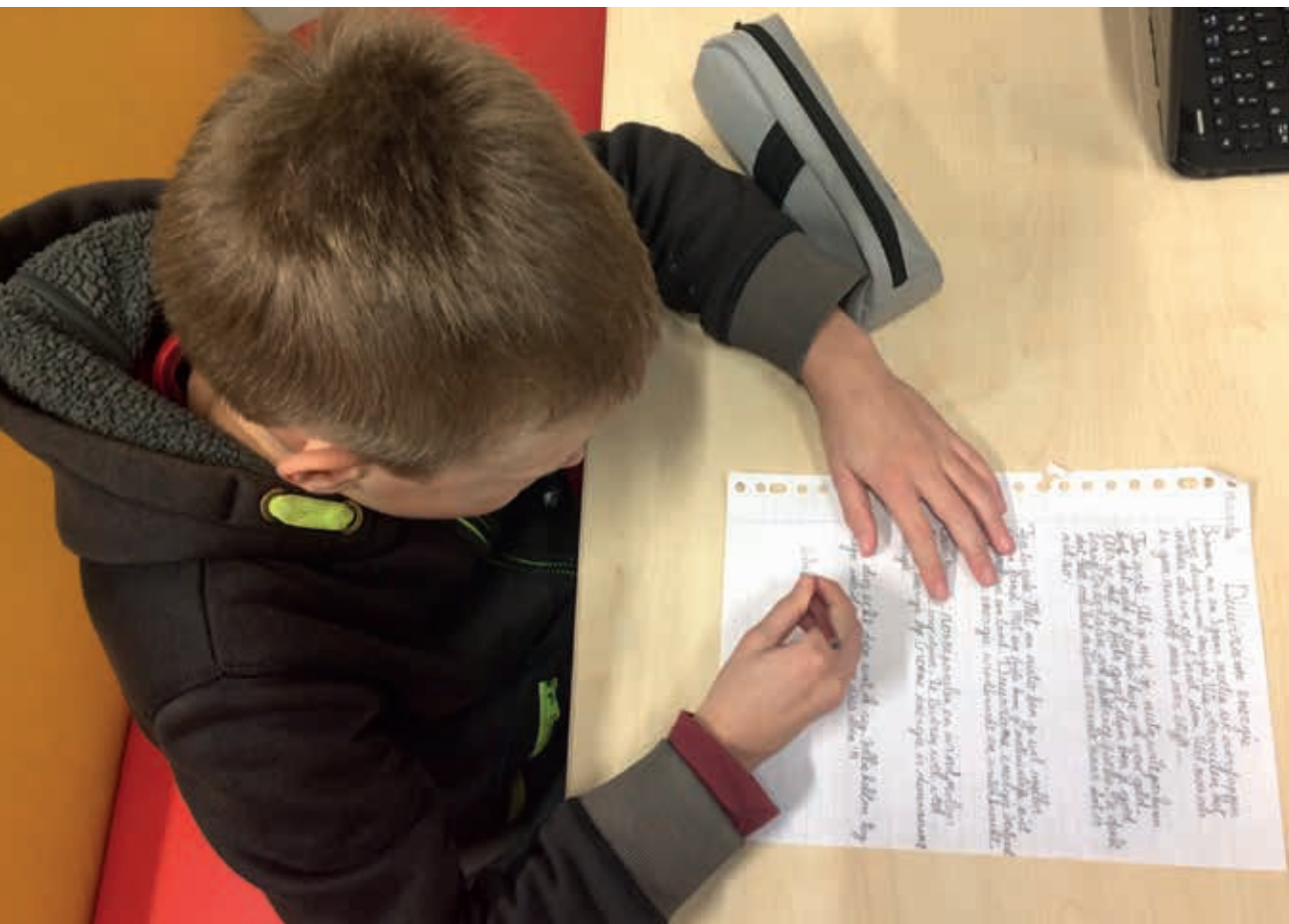
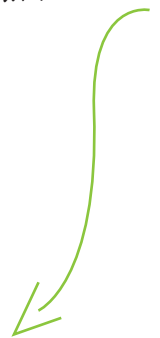
gezocht in het in de R&D-groep gezamenlijk zelf ontwikkelen van een praktische schrijfleerlijn. Er werd voor gekozen om deze leerlijn te baseren op tekstgenres.

Schrijven in genres

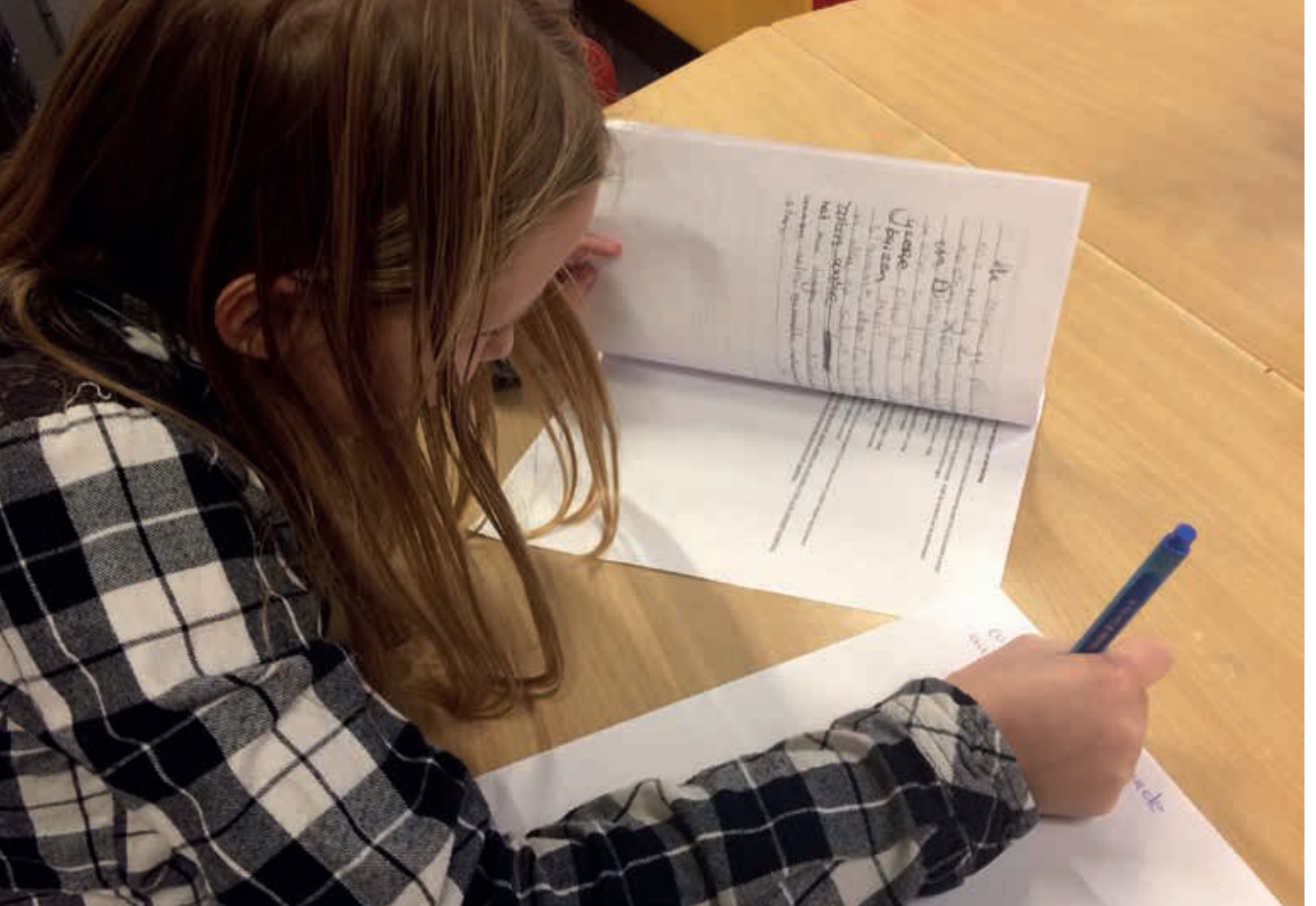
Er kan een indeling worden gemaakt in drie 'groepen' van tekstgenres: verhalende, feitelijke en evaluerende genres (Van Norden, 2014). Binnen deze genregroepen worden enkele basisgenres van elkaar onderscheiden, met elk hun eigen kenmerkende aspecten, zoals in figuur 1 onder aan de vorige pagina is te zien. Teksten kunnen dus ingedeeld worden naar genre, met elk hun eigen schrijfdoelen,

kenmerkende aspecten en daarbij passende tekststructuren (Rose & Martin, 2012). Zo staan in het genre *vertelling* beeldend, persoonlijk taalgebruik en chronologie centraal, in een *beschouwing* gaat het om de analyse van standpunten en in een *beschrijving* om een overzichtelijke groepering van objectieve feiten. Figuur 2 boven aan deze pagina geeft een korte beschrijving van het genre *beschouwing*, de bijbehorende taalkenmerken en enkele voorbeelden. Een dergelijke beschrijving kan van elk genre gemaakt worden. Het denken in genres, bijbehorende taalkenmerken en tekstsoorten gaf de leerkrachten van De Buitenburg een model in handen om te bepalen aan welke

Dat de schrijfopdrachten betekenisvol zijn, blijkt uit het feit dat de leerlingen gemotiveerder raken om te schrijven

Foto's: De Buitenburg

Het werken met en denken in genres helpt om een grote variatie aan schrijfopdrachten voor leerlingen te ontwikkelen

schrijfdoelen ze tot nu toe binnen de thema's met hun leerlingen hadden gewerkt en welke ze te weinig aan bod hadden laten komen. Het gaf ze ook meer inzicht in belangrijke aspecten van schrijfvaardigheid, zoals werken aan de structuur van een tekst, of bij het kiezen welke toon en woorden passen bij het doel en de lezer van een tekst.

Schrijfopdrachten gezocht

Het team verzamelde eerder uitgevoerde schrijfopdrachten uit de verschillende jaargroepen en plaatste deze in een schema met een indeling

per bouw. Hierdoor werd zichtbaar welke genres wanneer aan bod kwamen en waar een grotere variatie in genres en tekstsoorten kan worden aangebracht. Figuur 3 onder aan deze pagina laat dit (ongevulde) schema zien. Dit schema werd voor de leerkrachten een instrument: een zelf ontwikkelde schrijfleerlijn gebaseerd op genres die houvast biedt bij het plannen en voorbereiden van het schrijfonderwijs. Op de site www.jsw-online.nl/schrijfleerlijn vind je ter inspiratie een voorbeeld van de door het team van De Buitenburg ingevulde schrijfleerlijn die door de teamleden wordt

Genregroep	Genre	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
Verhalende genres	Ervaring/vertelling				
	Verhaal				
Feitelijke genres	Historie				
	Verslag				
	Beschrijving				
	Procedure				
	Verklaring				
Evaluerende genres	Beschouwing				
	Betoog				
	Respons				

Figuur 3 – Genre-overzicht naar jaargroep (ongevuld)

beschouwd als een groeidocument om met nieuw opgedane ervaringen en inzichten verder te verrijken.

Opbrengsten tot nu toe

Vijf leerkrachten van De Buitenburg zijn geïnterviewd over hun ervaringen met het werken met de schrijfleerlijn gebaseerd op genres. Ze geven allemaal aan dat het ontwikkelen van een eigen schrijfleerlijn ervoor heeft gezorgd dat er een duidelijker en zichtbaarder doorlopende leerlijn is ontstaan. Er is ook meer eenduidigheid doordat alle leerkrachten hetzelfde schema met genres gebruiken. De leerkrachten geven aan dat ze vinden dat hun instructie is verbeterd door hiermee te werken. Een voorbeeld: het schema helpt leerkrachten om te bedenken wat je aan vormeisen bij een bepaalde tekstgenre mag verwachten van kinderen, zoals het gebruiken van werkwoorden in de gebiedende wijs in een procedurele- of instructietekst. Ook heeft het werken met en denken in genres hen geholpen om een grotere variatie aan schrijfoopdrachten voor hun leerlingen te ontwikkelen. Leerkrachten zetten weloverwogen bepaalde genres in. Zo geeft een leerkracht uit de bovenbouw aan dat ze bij elk thema nagaat welke genres zich voor het betreffende thema lenen. In het thema 'Verkeer' werden leerlingen bijvoorbeeld uitgedaagd om een beschouwing te schrijven met voors en tegens rondom het parkeerprobleem dat zich voordoet bij de school. 'Heel betekenisvol', aldus de betreffende leerkracht. Dat de schrijfoopdrachten betekenisvol zijn, blijkt uit het feit dat leerlingen erg gemotiveerd raken voor het schrijven. Volgens een van de bevroegde leerkrachten vragen leerlingen dan ook niet meer vermoeid hoeveel zinnen ze moeten gebruiken; ze gaan enthousiast aan het werk. Leerlingen lezen met trots de door hen geschreven teksten voor en vragen om feedback aan klasgenoten. Volgens de leerkrachten kunnen ze elkaar dan ook beter helpen, omdat ze per genrespecifieke opdracht beter weten wat er van ze verwacht wordt. De leerkrachten zien dat leerlingen creatiever worden en meer hun best doen om goede teksten te schrijven. Ook komen leerlingen vragen om instructie, bijvoorbeeld over interpunctie. Hierdoor ontstaat eigenaarschap bij de leerlingen en gaat de kwaliteit van de teksten merkbaar omhoog. Maar er ligt ook nog werk: de schrijfleerlijn is volgens de leerkrachten nog niet af. Het zelf ontwikkelde instrument kan nog verder groeien, bijvoorbeeld ten aanzien van beoordelingscriteria of verwachtingen met betrekking tot schrijfproducten van leerlingen. Dit vraagt meer tijd en ervaring met het werken met de schrijfleerlijn.

In de praktijk:

Schrijfonderwijs vernieuwen

Stappen voor schoolteams die hun schrijfonderwijs planmatig willen vernieuwen:

1. Bestudeer literatuur over leerlijnen en referentieniveaus voor het domein schrijven op de basisschool (zie bijvoorbeeld www.leerlijntaal.nl) en literatuur over de genres (Van Norden, 2014);
2. Breng de bestaande praktijk van teksten schrijven in de verschillende bouwen in kaart en wissel in het team uit wat daarbij verbeterpunten en hiaten zijn;
3. Verzamel de schrijfoopdrachten die in het afgelopen of lopende schooljaar in de verschillende leerjaren zijn uitgevoerd (al dan niet afkomstig uit een taalmethode) en orden deze per groep en per genre met behulp van een genreoverzicht (zie figuur 3 op de vorige pagina voor een voorbeeld van dit overzicht);
4. Stel in bouw- en teambesprekingen vast aan welke genres in de verschillende groepen gewerkt gaat worden en ontwerp deze gezamenlijk;
5. Maak een begin met het plannen en uitvoeren van schrijfactiviteiten in elke bouw en wissel regelmatig de ervaringen daarmee uit;
6. Werk verder aan het verbeteren en uitbreiden van de schrijfleerlijn, beschouw dit als een groeidocument van het team en bespreek regelmatig in het team de doorlopende lijnen per genre.

Duidelijk is wel dat het denken vanuit genres helpt om variatie en systematiek aan te brengen in de ontwikkeling van schrijfoopdrachten voor leerlingen, wat weer zijn weerslag heeft op de motivatie van leerlingen en het enthousiasme van leerkrachten.

Samen onderzoek doen

De leerkrachten van De Buitenburg zijn niet alleen positief over de zelf ontwikkelde schrijfleerlijn, maar ook over het doen van onderzoek met de Marnix Academie. Ofschoon het proces van onderzoek doen in de R&D-groep geen object van studie is geweest, constateren de leden dat het op systematische wijze ontwerpen, uitproberen en evalueren van een innovatie zijn vruchten afwerpt. Dit is ons inziens een belangrijk inzicht dat bijdraagt aan het onderzoekend vermogen van alle betrokkenen. ●

Mediatips

- Dossier schrijfonderwijs: www.leraar24.nl/dossier/3438/schrijfonderwijs-vo#tab=0.
- Leerlijn overzichten: www.leerlijntaal.nl.
- Blog Suzanne van Norden over schrijfonderwijs: www.iedereenkanlerenschrijven.blogspot.nl.
- Gelderen, A. van (2010). *Leerstofflijnen schrijven beschreven. Uitwerking van het referentiekader Nederlandse taal voor het schrijfonderwijs op de basisschool*. Enschede: SLO.

LITERA TUUR!

- Leeuw, B. van der & Meestringa, T. (2014). *Genres in schoolvakken: Taalgerichte didactiek in het voortgezet onderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Norden, S. van (2014). *Iedereen kan leren schrijven*. Bussum: Coutinho.
- Rose, D. & Martin, J. (2012). *Learning to Write, Reading to Learn: Genre, Knowledge and Pedagogy in the Sydney School*. Sheffield, UK: Equinox Publishing Ltd.